

doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.12.083>

УДК 336.14:352/354

С. В. Петруха

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління фінансово-економічною безпекою
Навчально-наукового інституту менеджменту безпеки Університету економіки та права "КРОК",
Київ, Україна, psv03051984@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8859-0724>

Т. В. Палійчук

кандидат економічних наук, аналітик Аналітичного центру Всеукраїнської асоціації органів
місцевого самоврядування "Асоціація міст України", Київ, Україна, tvpaliichuk@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6951-4371>

Н. М. Петруха

кандидат економічних наук, завідувач відділу аспірантури і докторантури
ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, nninna1983@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3805-2215>

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ В УМОВАХ КОРОНАКРИЗИ: НОВА БЮДЖЕТНА АРХІТЕКТОНІКА ТА ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ РЕГУЛЯЦІЇ СЕКТОРАЛЬНИХ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ¹

Анотація. У статті відображено особливості місцевих фінансів в умовах коронакризи, оновлення їх бюджетної архітектури, оцінено фінансову спроможність органів місцевого самоврядування (ОМС) щодо регулювання секторальних і соціально-економічних процесів. Пандемія коронавірусу, котра стала чи не найбільшим випробуванням планетарного масштабу з часів Другої світової війни, призвела до глобальної економічної кризи 2020 р. У зв'язку зі зростанням кількості захворювань і смертельних випадків в Україні було запроваджено ряд внутрішніх карантинних заходів, спрямованих на запобігання поширенню пандемії, які суперечливо позначилися на національній економіці, зокрема на ресурсному забезпеченні місцевого самоврядування. Проаналізовано бюджетну забезпеченість громад під час боротьби з COVID-19, вплив змін у бюджетному й податковому законодавстві для підтримки економіки, а також карантинних обмежень на надходження до бюджетів ОМС. Розглянуто дії громад із метою надання допомоги підприємцям в умовах додаткового фінансового навантаження. Розроблено рекомендації стосовно реалізації бюджетної політики в частині місцевих фінансів, що дадуть можливість уповільнити економічний спад, убезпечити підприємства від банкрутства, робочі місця, сприяти наповненню бюджетів, прискорити відновлення економіки після закінчення карантину.

Ключові слова: бюджетна політика, місцеві бюджети, місцеві фінанси, місцеве самоврядування, міжбюджетні відносини, пандемія, коронавірус, коронакриза, COVID-19.

Табл. 6. Літ. 39.

Sergiy Petrukha

Candidate of Economic Sciences (PhD in Economics), Associate Professor of the Department
of Financial and Economic Security, "KROK" University, Ukraine, psv03051984@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8859-0724>

Tetiana Paliichuk

Candidate of Economic Sciences (PhD in Economics), Analyst of Analytical Center of All-Ukrainian
Association of Local Governments "Association of Ukrainian Cities", Ukraine, tvpaliichuk@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6951-4371>

¹ Статтю підготовлено в рамках проекту, що виконується за грантової підтримки
Національного фонду досліджень України (реєстраційний номер: 2020.01/0546).

© Петруха С. В., Палійчук Т. В., Петруха Н. М., 2020

Nina Petrukha

Candidate of Economic Sciences (PhD in Economics), head of the department of postgraduate and doctoral studies State educational and scientific establishment "The Academy of Financial Management", Ukraine, nninna1983@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3805-2215>

**LOCAL FINANCES IN THE CONTEXT OF THE CORONA CRISIS:
NEW BUDGET ARCHITECTURE AND FINANCIAL CAPACITY
TO REGULATE SECTORAL AND SOCIO-ECONOMIC PROCESSES**

Abstract. The coronavirus pandemic, which has been the world's biggest test since World War II, has led to the 2020 global economic crisis. In the context of rapid change (increase in the number of diseases and deaths) in Ukraine, a number of internal quarantine measures were introduced to prevent the spread of coronavirus. The implemented measures had a negative impact on the economy of Ukraine and necessitated the implementation of state regulation of economic stimulus to overcome the consequences of COVID-19, revision and change of budget policy priorities. The introduction of quarantine measures by the central government to prevent the emergence and spread of coronavirus, stimulate and support the economy has affected the resources of local government. The article reflects the features of local finances in the context of the corona crisis, updating their budget architecture, the state of financial capacity of local governments to regulate sectoral and socio-economic processes. The budget security of communities in the fight against COVID-19, the impact of changes in budget and tax legislation to support the economy, the impact of quarantine restrictions on revenues to local government budgets are analyzed. The actions of communities to support entrepreneurs in the conditions of additional financial burden on the need to combat COVID-19 are revealed. Recommendations for the implementation of fiscal policy in the area of local finances are proposed, which will help slow down the economic downturn, save enterprises from bankruptcy, save jobs, help fill budgets, and accelerate economic recovery after quarantine.

Keywords: budget policy, local budgets, local finances, local self-government, intergovernmental relations, pandemic, coronavirus, corona crisis, COVID-19.

JEL classification: H72.

С. В. Петруха

кандидат экономических наук, доцент кафедры управления финансово-экономической безопасностью Учебно-научного института менеджмента безопасности
Университета экономики и права "КРОК", Киев, Украина

Т. В. Палийчук

кандидат экономических наук, аналитик Аналитического центра Всеукраинской ассоциации органов местного самоуправления "Ассоциация городов Украины", Киев, Украина

Н. Н. Петруха

кандидат экономических наук, заведующая отделом аспирантуры и докторантуры
ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

**МЕСТНЫЕ ФИНАНСЫ В УСЛОВИЯХ КОРОНАКРИЗИСА:
НОВАЯ БЮДЖЕТНАЯ АРХИТЕКТОНИКА И ФИНАНСОВАЯ
СПОСОБНОСТЬ РЕГУЛЯЦИИ СЕКТОРАЛЬНЫХ
И СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ**

Аннотация. В статье отражены особенности местных финансов в условиях коронакризиса, обновления их бюджетной архитектоники, оценена финансовая способ-

ность органов местного самоуправления (ОМС) по регулированию секторальных и социально-экономических процессов. Пандемия коронавируса, ставшая едва ли не самым большим испытанием планетарного масштаба со времен Второй мировой войны, привела к глобальному экономическому кризису 2020 г. В связи с ростом количества заболеваний и смертельных случаев в Украине был введен ряд внутренних карантинных мероприятий, направленных на предотвращение распространения пандемии, которые противоречиво сказались на национальной экономике, в частности на ресурсном обеспечении местного самоуправления. Проанализированы бюджетная обеспеченность общин во время борьбы с COVID-19, влияние изменений в бюджетном и налоговом законодательстве для поддержки экономики, а также карантинных ограничений на поступления в бюджеты ОМС. Рассмотрены действия общин с целью оказания помощи предпринимателям в условиях дополнительной финансовой нагрузки. Разработаны рекомендации по реализации бюджетной политики в части местных финансов, которые позволят замедлить экономический спад, обезопасить предприятия от банкротства, рабочие места, способствовать наполнению бюджетов, ускорить восстановление экономики после окончания карантина.

Ключевые слова: бюджетная политика, местные бюджеты, местные финансы, местное самоуправление, межбюджетные отношения, пандемия, коронавирус, коронакризис, COVID-19.

Сьогодні перед Україною постала проблема убезпечення діяльності не тільки суб'єктів господарювання, а й усієї країни. Це пов'язано з негативними зовнішніми і внутрішніми впливами, пов'язаними з пандемією COVID-19, що істотно підірвали національну економіку. Отже, є нагальна потреба в посиленні її фінансової та монетарної безпеки з урахуванням глобальних викликів і загроз.

11 березня 2020 р. Всесвітня організація охорони здоров'я визнала спалах нового коронавірусу SARS-CoV-2, що розпочався у грудні 2019 р. у м. Ухані (Хубей, КНР), пандемією [1]. 3 березня 2020 р. стало відомо про першого хворого в Україні [2], а вже з 12 березня в державі запроваджено карантин [3], який продовжено без пом'якшень до 11 травня [4]. Кабінет Міністрів України прийняв рішення запровадити з 22 травня до 22 червня так званий адаптивний карантин [5], котрий згодом було подовжено до кінця 2020 р. [6]. З 13 до 30 листопада запроваджено додаткове обмеження – карантин вихідного дня [7].

Заходи, націлені на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, помітно вплинули на ведення господарської діяльності в Україні: спостерігалось стрімке зниження ділової й економічної активності, скорочення обсягів виробництва та надання послуг і, як наслідок, зменшення прибутків підприємств, ускладнення або й унеможливлення здійснення своєчасної виплати платежів за наявними зобов'язаннями, в т. ч. кредитними (позиками).

Особлива роль у стимулюванні й підтримці економіки в умовах подолання наслідків COVID-19 належить фінансовій і монетарній політиці. Важливим завданням України як держави, що прагне забезпечити високий рівень економічного добробуту, є поліпшення проведення бюджетної полі-

тики, акумулювання необхідних фінансово-грошових ресурсів, забезпечення їх виваженого розподілу та ефективнішого використання.

Теоретичні й практичні засади місцевих фінансів, бюджетної політики та її взаємозв'язку зі зростанням країни досліджували серед вітчизняних науковців і практиків В. А. Андрущенко, С. С. Гасанов, Л. М. Демиденко, Т. І. Єфименко, Т. Г. Затонацька, В. П. Кудряшов, Є. Ю. Кузькін, І. О. Луніна, О. В. Слобожан [8–16]; зарубіжних – Р. Масгрейв, В. Оутс, Ш. Бланкарт [17–19] та ін. Віддаючи належне доробку згаданих авторів та відзначаючи високий рівень досліджень із питань місцевих фінансів, вважаємо актуальним і доречним поглибити теоретичні засади останніх та проаналізувати їх стан в умовах боротьби з COVID-19.

Метою статті є оцінка впливу карантинних заходів, запроваджених у зв'язку з пандемією коронавірусу, на фінансову спроможність органів місцевого самоврядування (*далі* – ОМС) та розроблення рекомендацій щодо реалізації бюджетної політики в частині місцевих фінансів.

Глобальне поширення вірусу SARS-CoV-2 призвело до перевантаження національних систем охорони здоров'я й соціально-економічної дестабілізації. Міжнародний валютний фонд прогнозує у 2020 р. падіння світової економіки на 3 % [20], відоме рейтингове агентство “Fitch” – зменшення світового ВВП на 1,9 %, при цьому глибока рецесія є базовим сценарієм [21]. Протягом року висувалися різні сценарії подальшого розвитку подій [22]. Відповідно до схваленого Урядом прогнозу реальний ВВП у 2020 р. скоротиться на 4,8 % [23]. МВФ припускає падіння вітчизняної економіки за підсумками 2020 р. на 7,7 % зі зростанням у 2021 р. на 3,6 % [20].

Вплив карантинних обмежень умовно можна поділити на безпосередній і опосередкований. Так, прямими їх наслідками є: зниження доходу і прибутку суб'єктів господарювання через різке зменшення виробництва та споживання товарів і послуг, які не можна надавати в режимі он-лайн; додаткові витрати (збитки) підприємців у рамках чинних контрактів, у т. ч. з повернення коштів споживачам за ненадані послуги й товари; скорочення зайнятості та продуктивності праці, спричинене вимушеними простоями й відправленням найманих працівників у відпустки без збереження заробітної плати; підвищення цін на продукти та послуги та цінової волатильності; зменшення податкових надходжень (податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), єдиного податку, податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість, туристичного збору тощо).

До непрямих наслідків карантинних обмежень можна віднести: зниження ділової активності й обсягів інвестицій; зростання безробіття та соціальних виплат і тінізації економіки (перехід бізнесу в неформальний її сектор); згортання бізнес-ланцюжків та переведення бізнес-процесів у цифровий формат (онлайн); скорочення доходів найманих працівників, витрачання заощаджень; збільшення соціальних виплат (допомоги по безробіттю); погіршення фіскального балансу і звуження приватного сектору економіки.

Основними негативними наслідками для економіки у зв'язку з пандемією є:

- зменшення експорту й імпорту;
- скасування інвестиційних проектів;
- зміна структури галузей економіки;
- згортання суміжних бізнес-постачальників – ланцюгове скорочення доданої вартості у сфері послуг;
- тимчасові простоти та/або звільнення персоналу, звуження приватного сектору;
- падіння попиту, втрата кваліфікації працездатним населенням;
- поширення аутсорсингу;
- переведення надання послуг у цифровий формат (діджиталізація бізнесу);
- збільшення частки споживання онлайн – цифрових продуктів і послуг;
- зростання дефіциту державного бюджету, витрат на обслуговування державного боргу;
- погіршення фінансової спроможності місцевих бюджетів;
- скорочення обігового капіталу бізнесу та заощаджень домогосподарств;
- трансформація бізнес-ланцюжків;
- зростання тіньової частки економіки, бідності й нерівності населення;
- зниження конкурентоспроможності суб'єктів господарювання;
- зміна бізнес-моделей;
- падіння цін на продукти та послуги в довгостроковій перспективі.

Державне регулювання має чимало складових, від ефективності використання котрих залежать добробут суспільства і перспективи економічного розвитку країни. Важливу роль серед них відіграє бюджетна політика [24], що визначає напрями фінансів, грошових потоків, дає змогу забезпечити цільове використання публічних фінансових ресурсів, реалізувати пріоритетні цілі економічного розвитку та ін. Крім того, вона є вагомим елементом фінансової політики та одним із ключових інструментів реалізації економічної й соціальної політики держави. Саме бюджетна політика великою мірою уособлює місце та роль останньої в регулюванні відповідних процесів та забезпеченні макроекономічного зростання. Отже, “від оптимальності та ефективності налагодження бюджетного процесу зрештою залежить успішність реалізації управлінських функцій держави в усіх сферах її впливу – соціальній, економічній, екологічній тощо” [25, с. 167].

Бюджетна політика може помітно впливати на економіку – як позитивно, так і негативно. Тому держава, формуючи її, повинна враховувати всі об'єктивні економічні закони й закономірності; вітчизняний і зарубіжний досвід; етап розвитку суспільства, особливості внутрішнього й міжнародного становища, а також комплексно підходити до розроблення й реалізації заходів у сфері фінансів, ціноутворення, кредиту, заробітної плати та ін. [26, с. 24]. Окрім того, бюджетна політика великою мірою визначає ефективність господарювання підприємств і організацій за допомогою таких інструмен-

тів, як державні закупівлі, податки й трансферти, процентні ставки, бюджетний контроль, штрафні санкції, бюджетні інвестиції та кредити, державні гарантії й субсидії [16].

Основними завданнями бюджетної політики є: 1) сприяння досягненню стійких темпів зростання національної економіки, поліпшення її динаміки; 2) раціональний розподіл та оптимальне використання публічних видатків; 3) забезпечення відповідальності кожного суб'єкта бюджетного процесу за виконання взятих ним зобов'язань; 4) балансування бюджетів на всіх рівнях; 5) чітке й неухильне дотримання зазначеними суб'єктами норм бюджетного законодавства [27, с. 143].

Антикризову координацію бюджетно-податкової політики у складі управлінських соціально-економічних і політичних інституцій, яка націлена на оптимізацію розвитку людської спільноти, слід коригувати на зміни в моделях суспільного життя з їх різноманітними формами й видами відносин [11].

Потреба в забезпеченні скоординованого реагування на поширення коронавірусної хвороби в нашій країні зумовила перегляд пріоритетів бюджетної політики та впровадження механізмів управління надзвичайними ситуаціями у сфері охорони здоров'я із залученням відповідних профільних міністерств (охорони здоров'я, закордонних справ, фінансів, економіки, освіти, соціального захисту, розвитку громад і територій), а також інших органів антикризового управління. З метою запобігання поширенню COVID-19 було внесено корективи в діяльність державних органів влади й управління щодо формування, виконання та регулювання фінансового плану держави.

Міністерство фінансів України як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує розроблення й проведення державної бюджетної політики, в т. ч. у царині міжбюджетних відносин і місцевих бюджетів, з огляду на загальну невизначеність строків подолання пандемії та масштабів її впливу на світову економіку й, зокрема, вітчизняну, координуватиме бюджетний процес у 2020 р. з урахуванням впливу коронавірусу в коротко- і довгостроковому періодах [22].

В умовах волатильності соціально-економічної ситуації в Україні, зокрема у зв'язку із запровадженням низки заходів для запобігання виникненню й поширенню коронавірусної хвороби, постала потреба у внесенні змін до національного законодавства з метою зменшення негативного впливу COVID-19, забезпечення виконання державою своїх функцій, зокрема підтримки платників податків з огляду на зниження ділової активності. Введені у I кв. 2020 р. карантинні обмеження позначилися на ресурсному забезпеченні місцевого самоврядування в наступних кварталах.

Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)" [28] передбачено спрощений порядок здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг на цілі боротьби з COVID-19; звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з увезення на мит-

ну територію України лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, необхідних для виконання заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій COVID-19.

Згідно з даними Державної казначейської служби України, до 28 травня 2020 р. включно за рахунок бюджетів усіх рівнів виконано бюджетних платежів на суму 2,62 млрд грн, у т. ч. 658 млн грн із державного та 1,965 млрд грн із місцевих бюджетів; сума зареєстрованих бюджетних зобов'язань за всіма закупівлями товарів і послуг для боротьби з COVID-19 становить понад 3,4 млрд грн (934 млн та 2484 млн грн відповідно).

Крім того, прийнято закони "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)" від 17.03.2020 № 533-IX та "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)" від 30.03.2020 № 540-IX, у котрих прописано: звільнити суб'єктів господарювання на період з 1 березня по 31 березня 2020 р. від оподаткування платою за землю, податком на нерухоме майно, також передбачено незастосування штрафних санкцій за порушення податкового законодавства; встановити мораторій на проведення документальних і фактичних перевірок; збільшити граничний обсяг доходу, що дає змогу сплачувати єдиний податок (I група – з 300 тис. до 1 млн грн; II група – з 1,5 млн до 5 млн; III група – з 5 млн до 7 млн грн); розширити перелік витрат, які можна включати для отримання податкової знижки; відтермінувати подання річної декларації про майновий стан і доходи за 2019 р. (перенести її граничні терміни з 1 травня на 1 липня 2020 р.) [29; 30].

Уряд ухвалив рішення про підтримку бізнесу в умовах карантину шляхом удосконалення механізму державної програми "Доступні кредити 5–7–9 %", розширення її функціоналу та кола підприємців, котрі зможуть нею скористатися. Задля цього прийнято постанову "Про внесення змін до Порядку надання державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва" [31]. Станом на 9 червня 2020 р. було видано 605 кредитів на суму 381,05 млн грн [32]. Також банки-партнери й далі приймають заявки на нові інструменти програми, запроваджені під час дії карантинних заходів (рефінансування, обігові, інвестиційні кредити виробникам медичного обладнання).

У результаті внесення 13 квітня 2020 р. змін до Державного бюджету України [33] сформовано Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками, в обсязі 64,7 млрд грн. Це фонд у складі держбюджету, створений для запобігання негативним проявам кризових явищ у зв'язку виникненням і поширенням коронавірусної хвороби; підвищення ефективності діяльності державних органів, ОМС; забезпечення макроекономічної стабільності в

Україні [34]. Він має функціонувати протягом дії карантину та ще 30 днів після його скасування.

За інформацією Міністерства фінансів України [35], станом на 15 червня 2020 р. прийнято рішення (з урахуванням протокольних рішень) про надання із зазначеного фонду 36,1 млрд грн: відповідно до постанов Кабміну виділено 18,7 млрд грн, протокольними рішеннями передбачено можливість надання ще 17,4 млрд грн, із них майже 9 млрд грн – на соціальний захист та допомогу по безробіттю, 1,6 млрд грн – на підтримку дітей фізичних осіб – підприємців, 3 млрд грн – на охорону здоров'я. Таким чином, на 15 червня фактично використано 1,8 млрд грн фонду.

Також у Законі України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)” від 17.03.2020 № 553-IX (далі – Закон № 553-IX) закріплено, що тимчасово, з дня набрання ним чинності до 1 січня 2021 р., не застосовуються деякі норми Бюджетного кодексу України, зокрема щодо впровадження середньострокового бюджетного планування, а саме його призупинення, бюджетна політика в розрізі місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин повинна включати спрямованість на підтримку фінансової спроможності ОМС.

Разом із тим Міністерство фінансів повідомило про подальшу реалізацію середньострокового бюджетного планування в бюджетному процесі в Україні, яке має забезпечити стратегічний підхід до визначення пріоритетних заходів та відповідний розподіл обмежених ресурсів [22]. Наразі триває робота з розроблення варіантів політики та аналізу фінансових можливостей їх упровадження на середньострокову перспективу. Ведеться активна співпраця в цьому напрямі з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Національним банком України, Міністерством соціальної політики України й головними розпорядниками бюджетних коштів. Під час підготовки проекту державного бюджету на 2021 р. Уряд планує сформувати бачення цілей бюджетної політики на середньострокову перспективу.

Законом України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)” від 13.05.2020 № 591-IX (далі – Закон № 591-IX) [36] передбачено продовження дії податкових пільг та спрощених адміністративних процедур до закінчення карантину, зокрема:

- продовження строку незастосування штрафних санкцій за порушення податкового законодавства з 1 березня по останній календарний день місяця, в якому Уряд оголосить про закінчення дії карантину;

- продовження строку ненарахування пені;

- звільнення від сплати єдиного соціального внеску для підприємців до 31 травня 2020 р.;

- продовження мораторію на проведення документальних і фактичних перевірок;

- компенсацію з бюджету ПДФО, що утримуються з доходів у вигляді надбавок до заробітної плати медичним працівникам, які безпосередньо зайняті в ліквідації епідемії;

- невиключення до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника ПДФО доходів у вигляді допомоги по частковому безробіттю (на період карантину) та ін.

Урядом 27 травня 2020 р. презентовано Державну програму стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених COVID-19 [37], мета котрої полягає у впровадженні комплексної системи заходів для стабілізації та сталого розвитку економіки України, підвищення зайнятості населення шляхом збереження наявних і стимулювання створення нових робочих місць. Програма містить три розділи. Зокрема, перший передбачає короткострокові ініціативи у відповідь на COVID-19: гарантування безпечного функціонування економіки; підтримку галузей економіки і захист їхніх товарів, робіт та/або послуг від імпорتنих альтернатив, які постачаються на територію України, з урахуванням міжнародних договорів і зобов'язань останньої.

З метою підтримки економіки розроблено заходи для шести секторів: промисловості, сільського господарства, енергетики, транспорту та інфраструктури, інформаційно-комунікаційних технологій, сфери послуг (торгівля, готельно-ресторанна справа, освіта, креативні індустрії, особисті послуги). Така підтримка повинна супроводжуватися впровадженням загальних функціональних заходів, котрі підсилять секторальні ініціативи та включають підтримку малого й середнього бізнесу, стимулювання міжнародної торгівлі, залучення інвестицій, розвиток інновацій, ринку праці, розумне регулювання економічної діяльності.

Зміни до бюджетного та податкового законодавства, внесені в І кв. 2020 р., щодо запобігання негативним наслідкам кризових явищ у зв'язку виникненням і поширенням COVID-19, а також реалізація карантинних заходів здебільшого позначилися на ресурсному забезпеченні місцевого самоврядування в наступних кварталах.

За період із січня по червень 2020 р. до місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 139,8 млрд грн, що на 660,5 млн грн, або 0,5 %, менше, ніж за аналогічний період 2019 р. (табл. 1).

Серед основних бюджетоутворюючих доходів місцевих бюджетів ситуація із надходженням така: ПДФО надійшло 81 млрд грн, тобто на 3,8 млрд грн, або 5 %, більше, ніж у 2019 р.; податку на прибуток підприємств – 5,3 млрд грн, що на 13,3 млн грн, або 0,3 %, менше, ніж у 2019 р.; акцизу на тютюн і алкоголь – 3,3 млрд грн, що на 440,5 млн грн, або 15,3 %, більше, ніж у 2019 р. (табл. 2).

Запровадження карантинних заходів у зв'язку з COVID-19 загалом негативно позначилося на надходженнях місцевих бюджетів. Наприклад, над-

Таблиця 1. Порівняння обсягів доходів місцевих бюджетів за січень–червень 2019 і 2020 рр., млн грн

Показники	2019	2020	2020/2019	
			млн грн	%
Доходи місцевих бюджетів із урахуванням трансфертів	283 583,0	224 886,7	-58 696,3	-20,7
Міжбюджетні трансфери	143 132,6	85 096,8	-58 035,8	-40,5
Доходи місцевих бюджетів без урахування трансфертів	140 450,4	139 789,9	-660,5	-0,5
Податкові надходження	126 885,6	129 649,1	2 763,6	2,2
Неподаткові надходження	11 964,9	8 638,8	-3 326,2	-27,8
Доходи від операцій із капіталом	1 302,5	1 135,1	-167,3	-12,8

Складено на основі розрахунків за даними Державної казначейської служби України (<https://www.treasury.gov.ua/>).

Таблиця 2. Порівняння обсягів основних джерел доходів місцевих бюджетів за січень – червень 2019 та 2020 рр., млн грн

Показники	2019	2020	2020/2019	
			млн грн	%
Податок на доходи фізичних осіб	77 204,1	81 027,7	3 823,6	5,0
Податок на прибуток підприємств	5 264,8	5 251,5	-13,3	-0,3
Рентна плата за користування надрами	2 649,7	1 914,1	-735,6	-27,8
Акциз на пальне	3 560,2	3 557,4	-2,8	-0,1
Акциз на тютюн і алкоголь	2 879,3	3 319,8	440,5	15,3
Місцеві податки та збори	34 123,5	33 557,6	-565,9	-1,7
Інші податки і збори	1 204,0	1 020,8	-183,3	-15,2

Складено на основі розрахунків за даними Державної казначейської служби України (<https://www.treasury.gov.ua/>).

ходження рентної плати за користування надрами та плати за використання інших природних ресурсів за січень – червень 2020 р. (1914,1 млн грн) були на 27,8 % меншими, ніж у 2019 р. (2649,7 млн грн); акцизу на пальне – на 2,8 млн грн. Позитивна динаміка спостерігається лише за ПДФО (приріст у 2020 р. становив 5 %, або 3823,6 млн грн, що зумовлено щорічним природним зростанням заробітних плат і відновленням бізнес-активності) та акцизу на тютюн і алкоголь (15,3 %, або 400 млн грн).

З метою формування Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками Законом № 553-IX було скорочено ряд бюджетних програм. У результаті місцеві бюджети зазнали втрат на 9,65 млрд грн, спричинених, зокрема, зменшенням обсягу коштів Державного фонду регіонального розвитку (на 2,6 млрд грн), субвенції на проведення виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів (на 1,15 млрд грн), субвенції на підтримку розвитку ОТГ (на 2,1 млрд грн), субвенції на покращання соціального захисту окремих категорій педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти (на 1,55 млрд грн), субвенції на реалізацію програми “Спроможна школа для кращих результатів” (на 1 млрд грн) та ін.

У зв'язку зі створенням вказаного фонду було скорочено низку бюджетних програм, у т. ч. тих, які стосуються ОМС. Останні активно долучилися до протидії поширенню COVID-19: окрім запровадження й реалізації карантинних заходів на рівні територіальних громад, вони спрямували кошти на підвищення заробітної плати медичним та іншим працівникам, котрі безпосередньо зайняті в ліквідації захворювання, закупівлю ліків, масок, тестів, обладнання, організацію підвезення медиків на роботу, доставки продуктів для літніх людей і соціально незахищених сімей [38].

Законом № 553-IX передбачено, по-перше, тимчасове, на період дії карантину чи обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби, звільнення від нарахування постачальниками електричної енергії та природного газу пені і штрафних санкцій підприємств централізованого водопостачання й водовідведення, а також виробників теплової енергії незалежно від форми власності; по-друге, подальше відновлення видатків державного бюджету (включаючи трансферти місцевим бюджетам) і надання кредитів із нього за бюджетними програмами, скороченими у зв'язку зі створенням Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками.

Аналіз надходжень у розрізі місяців II кв. 2020 р. і порівняння їх із показниками 2019 р. свідчить про значні втрати місцевих бюджетів. Так, доходи місцевих бюджетів із урахуванням трансфертів у квітні – травні 2020 р. були на 30 % меншими, ніж у попередньому році; власні доходи місцевих бюджетів у квітні і травні – на 20 і 7,5 % відповідно; податкові надходження – на 17,9 та 4,5 %; неподаткові надходження, як і надходження міжбюджетних трансфертів, скоротилися вдвічі. Водночас обсяги надходжень ПДФО у квітні й травні 2020 р. виявилися відповідно на 3,7 та 5,2 % нижчи-

ми, ніж у 2019 р.; акцизу на пальне – на 71,9 і 5,2 %; місцевих податків і зборів – на 30,7 та 5,4 % (табл. 3).

Недонадходження могли бути й істотнішими, тож щомісячним втратам податку ПДФО всіх місцевих бюджетів вдалося запобігти. Закон України від 13.05.2020 № 591-IX [36] містить норму, котра дозволяє через механізм грошової компенсації з державного бюджету комплексно вирішити питання підтримки медичних працівників та не допустити втрат ПДФО місцевих бюджетів. Також цим законом ОМС надано право оперативно вносити зміни до прийнятих рішень про встановлення місцевих податків і зборів у частині зменшення ставок плати за землю та/або податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, щодо об'єктів нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних чи юридичних осіб.

У результаті переходу з 22 травня 2020 р. до адаптивного карантину, за якого послідовно знімалася більшість обмежень, поступово почала відновлюватися ділова активність: дозволено працювати суб'єктам господарювання оптової й роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів, поштової, кур'єрської та страхової діяльності, мистецтва, спорту, розваг і відпочинку. З 1 червня розпочався наступний етап карантинних послаблень: закладам громадського харчування дозволено приймати відвідувачів у приміщеннях за умови дотримання протиепідемічних заходів, відновлено роботу міжобласних пасажирських перевезень (автобусами, автомобілями) та ін.

У червні 2020 р. доходи місцевих бюджетів (із урахуванням трансфертів) порівняно з квітнем, травнем 2020 р. почали зростати, проте все ж були на 12,9 % (6392,5 млн грн) меншими, ніж у червні 2019 р. Власні доходи місцевих бюджетів у червні 2020 р. збільшилися на 2,3 %, до 510,8 млн грн, проти 2019 р. У результаті поживавлення ділової активності позитивну динаміку в цьому місяці порівняно з попереднім роком мали надходження ПДФО (1,5 %, або 218,3 млн грн), акцизу на пальне (30,3 %, або 173,6 млн грн), акцизу на тютюн і алкоголь (17,1 %, або 84,5 млн грн), місцевих податків і зборів (20,5 %, або 817,3 млн грн), інших податків та зборів (29,6 %, або 29,6 млн грн). Але надходження податку на прибуток підприємств, рентної плати за користування надрами й плати за використання інших природних ресурсів не відновилися до показників 2019 р.

Надходження місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів у квітні, травні 2020 р. скоротилися проти 2019 р., а саме: податку на майно – відповідно на 57 і 24,3 %; податку на нерухоме майно – на 20,9 та 24,3 %; плати за землю – на 68,7 і 26,3 %. Водночас у червні 2020 р. надходження податку на нерухоме майно становили на 36,4 %, а плати за землю – на 22,9 % більше, ніж у червні 2019 р. Надходження єдиного податку, попри запровадження карантинних заходів та, як наслідок, призупинення підприємницької діяльності, демонстрували позитивну динаміку, однак незначну, що можна пояснити об'єктивними умовами господарювання в цей період. У квітні 2020 р. вони були на 0,5 %, у травні – на 10,7, в червні – на 12 % більшими за відповідні показники 2019 р. (табл. 4).

Отже, у II кв. позитивна динаміка спостерігалася щодо надходжень до місцевих бюджетів ПДФО (приріст у 2020 р. становив 5 %, або 3823,6 млн грн; це пов'язано з щорічним природним підвищенням заробітних плат і відновленням бізнес-активності) та акцизу на тютюн і алкоголь (приріст 15,3 %, або 400 млн грн).

За січень – вересень 2020 р. до місцевих бюджетів (без урахування між-бюджетних трансфертів) надійшло 219,8 млрд грн, тобто на 3 млрд грн, або 1,4 %, більше, ніж за аналогічний період 2019 р. (табл. 5).

Серед основних бюджетоутворюючих доходів місцевих бюджетів ситуація з надходженнями була такою: ПДФО протягом січня – вересня 2020 р. надійшло 125,9 млрд грн, що на 6,7 млрд грн, або на 5,6 %, більше, ніж у 2019 р.; плати за землю – 23,2 млрд грн, тобто на 1,8 млрд грн, або на 7,2 %, менше проти відповідного періоду попереднього року; податку на нерухоме майно – 4,2 млрд грн, тобто на 0,5 млрд грн, або 14,7 %, більше, ніж у 2019 р.; єдиного податку – 26,5 млрд грн, що на 1,8 млрд грн, або 7,3 %, більше проти попереднього року.

Аналіз надходжень у III кв. 2020 р. і порівняння їх із відповідними показниками 2019 р. свідчить про подальші значні втрати місцевих бюджетів (табл. 6).

Водночас ОМС у окремих регіонах були вимушені здійснити в липні – вересні 2020 р. ряд незапланованих, додаткових видатків у зв'язку з необхідністю ліквідації наслідків повені, відновлення інфраструктури та забезпечення допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха. Рясні, тривалі опади в червні спричинили сильні повені, зсуви. Це призвело до руйнування багатьох доріг, практичної ізоляції окремих територій, прориву дамб та пошкодження мостів, затоплення сільськогосподарських угідь, приватних будинків і майна, загибелі людей.

Як і в II кв. 2020 р., ОМС продовжили здійснювати видатки на закупівлю товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом. За даними Державної казначейської служби України, станом на 1 жовтня 2020 р. на придбання товарів і послуг для запобігання поширенню COVID-19 за рахунок бюджетів усіх рівнів виконано платежів на суму 6,75 млрд грн: 3,39 млрд грн із державного та 3,36 млрд грн із місцевих бюджетів. При цьому кошти останніх розподілено таким чином: 1,273 млрд грн – на медикаменти, медичні вироби й витратні матеріали; 1,286 млрд грн – на закупівлю медичного обладнання як основних засобів; 457,5 млн грн – на придбання масок медичних, антисептичних, дезінфекційних засобів, експрес-тестів, малоцінного медичного обладнання; 303,0 млн грн – на послуги з надання нерегулярних пасажирських перевезень (пацієнтів, хворих на COVID-19 і медичних працівників) та із санітарно-гігієнічної обробки приміщень; 13,4 млн грн – на надання харчування пацієнтам, хворим на COVID-19, і медичним працівникам.

За результатами опитування, проведеного Європейською бізнес-асоціацією, третина малих підприємств втратили понад 50 % доходів унаслідок

Таблиця 5. Порівняння обсягів доходів місцевих бюджетів за січень – вересень 2019 і 2020 рр., млн грн

Показники	2019	2020	2020/2019	
			Сума, млн грн	Зміна, %
Доходи місцевих бюджетів із урахуванням трансфертів	416 948,5	336 425,9	-80 522,6	-19,3
Міжбюджетні трансферти	200 186,7	116 623,5	-83 563,1	-41,7
Доходи місцевих бюджетів без урахування трансфертів	216 761,8	219 802,4	3040,6	1,4
Податкові надходження	196 424,5	203 447,0	7022,5	3,6
Неподаткові надходження	17 832,6	13 686,2	-4146,4	-23,3
Доходи від операцій із капіталом	2040,7	2023,9	-16,9	-0,8

Складено на основі розрахунків за даними Державної казначейської служби України (<https://www.treasury.gov.ua/>).

Таблиця 6. Порівняння обсягів доходів місцевих бюджетів у липні – вересні 2019 і 2020 рр.

Показники	Приріст (скорочення) у 2020 р. проти 2019 р., млн грн (%)			
	Липень	Серпень	Вересень	
Доходи місцевих бюджетів із урахуванням трансфертів	-9 636,3 (-21,9)	-8 295,8 (-17,6)	-3 894,2 (-9,2)	
Міжбюджетні трансферти	-9 866,9 (-52,7)	-10 493,1 (-52,6)	-5 167,3 (-28,1)	
Доходи місцевих бюджетів без урахування трансфертів	230,7 (0,9)	2 197,3 (8,1)	1 273,1 (5,4)	
Податкові надходження	483,0 (2,1)	2 356,8 (9,4)	1 419,1 (6,7)	
Неподаткові надходження	-303,3 (-16,8)	-311,7 (-17,4)	-205,1 (-9,0)	
Доходи від операцій із капіталом	37,5 (15,7)	93,2 (45,9)	19,7 (6,6)	

Складено на основі розрахунків за даними Державної казначейської служби України (<https://www.treasury.gov.ua/>).

карантинних обмежень. Також суб'єкти господарювання повідомляли про значне зростання дебіторської заборгованості. 44 % усіх підприємств недоотримали до 50 % доходів, а 7 % розглядали варіант закриття. І тільки в роботі 14 % із них не сталося жодних змін або навіть збільшився прибуток. Переважній частині компаній, а саме 48 %, вдалося зберегти заробітну плату персоналу в незмінному вигляді, водночас 29 % підприємств були змушені скоротити її розмір, а ще 19 % – відправити працівників у неоплачувану відпустку. Зберегти персонал у незмінному складі змогли 59 % підприємств. 33 % компаній торкнулося скорочення, водночас 6 % навіть готові взяти нових працівників [39].

Особлива роль у підтримці підприємців в умовах подолання наслідків COVID-19, на нашу думку, відводиться ОМС, що мають у своєму розпорядженні низку дієвих фінансових інструментів. Зусилля цих органів були спрямовані насамперед на уповільнення економічного спаду, надання допомоги підприємствам у запобіганні банкрутству, збереження робочих місць та відновлення економіки після закінчення карантину. З цією метою вони прийняли рішення звільнити підприємців від ряду податків та інших обов'язкових платежів, наприклад єдиного податку для підприємців першої і другої груп, плати за землю й податку на об'єкти нежитлової нерухомості, плати за користування нерухомим комунальним майном, за договорами про встановлення земельного сервітуту, орендної плати на період карантину за торгове місце на ринках тощо. Окремі ОМС навіть розробили комплексні місцеві програми фінансової підтримки суб'єктів господарювання в умовах боротьби з пандемією.

Варто зауважити, що така підтримка надавалася в умовах додаткового фінансового навантаження у зв'язку з поширенням COVID-19 (маються на увазі видатки на закупівлю товарів, робіт і послуг, надбавки до заробітної плати медичним та іншим працівникам, які безпосередньо зайняті в ліквідації коронавірусної хвороби), втрати великого обсягу надходжень бюджетів. На нашу думку, чимала частина цих витрат обумовлена рішеннями, котрі ухвалювалися без належного діалогу з ОМС щодо їх прийняття.

Досвід подолання викликів, які постали перед Україною у 2020 р. через пандемію, показав: головними завданнями бюджетної політики щодо місцевих фінансів в умовах коронакризи є: зміцнення дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування шляхом збереження стабільних джерел їх наповнення (зокрема, акцизних податків на пальне) та поглиблення диверсифікації таких джерел, здійснення видатків на поліпшення соціально-економічної інфраструктури громад (у т. ч. за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку).

На підставі викладеного доходимо таких висновків. Пандемія COVID-19 спричинила стрімкий економічний спад, і запроваджені Урядом карантинні заходи та прийняті парламентом закони стосовно підтримки платників податків негативно позначилися на доходах місцевих бюджетів. Боротьба з поширенням коронавірусної хвороби створила додаткове навантаження на

бюджети, зумовила потребу в перегляді пріоритетних напрямів бюджетної політики, котрими було передбачено фінансування проведення карантинних заходів (включаючи закупівлю товарів, оплату робіт і послуг, надбавки до заробітної плати медичним та іншим працівникам, які безпосередньо зайняті в ліквідації COVID-19), соціальних виплат; розроблення механізмів для уповільнення економічного спаду, надання допомоги підприємствам у запобіганні банкрутству, збереження робочих місць, а також відновлення економіки після закінчення карантину.

Через зниження ділової активності, надання державою податкових пільг за рахунок місцевих бюджетів, скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів органи місцевого самоврядування недоотримали чималий фінансовий ресурс. Надходження місцевих бюджетів із урахуванням трансфертів за січень – вересень 2020 р. зменшились майже на одну п'яту порівняно з відповідним періодом 2019 р., а без урахування трансфертів – незначно зросли. Серед основних бюджетоутворюючих доходів місцевих бюджетів ситуація є такою: порівняно з попереднім роком надходження ПДФО, податку на нерухоме майно, єдиного податку зросли, тоді як плати за землю – скоротилися.

Розуміючи складність діяльності бізнесу в умовах карантину, місцева влада вжила низку заходів з підтримки підприємництва та збереження робочих місць. Також із метою зменшення негативного впливу пандемії COVID-19 на соціально вразливі категорії населення останнім було надано фінансову підтримку. Боротьбі з коронавірусною хворобою й відновленню економічного зростання великою мірою сприяли інвестиції місцевого самоврядування в інфраструктуру охорони здоров'я, забезпечення соціальних гарантій і належних умов праці медичних працівників та лікування хворих.

Незмінним пріоритетом бюджетної політики залишається середньострокове бюджетне планування, яке має забезпечити стратегічний підхід до визначення пріоритетних заходів та відповідний розподіл обмежених фінансових ресурсів. Триває розроблення варіантів політики та аналізу фінансових можливостей їх упровадження на середньострокову перспективу. Стабілізація ситуації з поширенням коронавірусу дасть змогу скласти реалістичніші макроекономічні прогнози.

З огляду на викладене, на нашу думку, головними завданнями бюджетної політики України в умовах пандемії COVID-19 є: зміцнення дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування шляхом збереження стабільних джерел їх наповнення, поглиблення диверсифікації останніх, активізація прихованого потенціалу наявних джерел, удосконалення механізмів оподаткування місцевих податків і зборів, збільшення капітальних видатків на оновлення та розбудову соціально-економічної інфраструктури територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Coronavirus disease (COVID-19) pandemic / World Health Organization. URL: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.
2. В Україні зареєстрований випадок захворювання на COVID-19 / М-во охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/v-ukraini-zareestrovaniy-vipadok-zahvorjuvannja-na-covid-19-%e2%80%93-moz>.
3. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF>.
4. Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 22.04.2020 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291-2020-%D0%BF#n9>.
5. Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2020 № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-%D0%BF#n192>.
6. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 641 : постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2020 № 956. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2020-%D0%BF#n10>.
7. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 641 : постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2020 № 1100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2020-%D0%BF#n11>.
8. Андрущенко В. А. Імператив фіскальної солідарності. *Економічний вісник. Сер.: Фінанси, облік, оподаткування*. 2019. № 3. С. 13–19. URL: <https://doi.org/10.33244/2617-5932.3.2019.13-19>.
9. Гасанов С. С. Невизначеність в економічній науці та економіка невизначеності. *Фінанси України*. 2017. № 12. С. 23–34. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2017.12.023>.
10. Демиденко Л., Наконечна Ю. Фіскальна децентралізація: німецький досвід та українські реалії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 2 (167). С. 49–55. URL: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/167-2/8>.
11. Єфименко Т. І. Фіскальний простір і стабілізація державних фінансів. *Фінанси України*. 2017. № 9. С. 7–28. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2017.09.007>.
12. Затонацька Т. Г., Кузькін Є. Ю., Ставицький А. В. Перспективи та передумови бюджетної децентралізації в Україні на сучасному етапі. *Наукові праці НДФІ*. 2015. № 1. С. 74–86.13.
13. Кудряшов В. П., Поддєрьогін А. М. Досвід застосування фіскальних правил у Польщі. *Фінанси України*. 2019. № 6. С. 55–69. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.06.055>.
14. Кузькін Є. Ю. Методичні аспекти реалізації програмно-цільового підходу до формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації державних фінансів. *Бізнес Інформ*. 2018. № 6. С. 290–296. URL: https://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2018&abstract=2018_06_0&stqa=39&lang=ua.
15. Луніна І. О. Концептуальні засади стійкості державних фінансів. *Фінанси України*. 2019. № 11. С. 97–109. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.11.097>.

16. Слобожан О. В., Палійчук Т. В. Управління публічними фінансами та проблеми реалізації фіскальної децентралізації. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки* : зб. тез Міжнар. податкового конгресу, 3 груд. 2020 р., м. Ірпінь / Ун-т ДФС України. Ірпінь, 2020. С. 357–360.

17. *Бланкарт Ш.* Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки / пер. з нім. ; за ред. В. М. Федосова. Київ : Либідь, 2000. 654 с.

18. Oates W. E. Fiscal Federalism. New York : Harcourt, Brace, Jovanovich, 1972. 318 p.

19. Masgrave R. A. The Theory of Public Finance. New York : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1959. P. 628–526.

20. The Great Lockdown. World Economic Outlook / IMF. 2020. April. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>.

21. Deep Global Recession in 2020 as Coronavirus Crisis Escalates. *Fitch Ratings*. 2020. April 2. URL: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/deep-global-recession-in-2020-as-coronavirus-crisis-escalates-02-04-2020>.

22. Бюджетний процес у 2020 р. буде здійснюватись з урахуванням впливу пандемії COVID-19. *Урядовий портал*. 2020. 17 квіт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-byudzhetniy-proces-u-2020-roci-bude-zdijsnyuvatis-z-urahuvannyam-vplivu-randemiyi-covid-19>.

23. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 травня 2019 р. № 555 : постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2020 № 253. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nps/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinm2903020etu-ministriv-ukrayini-vid-15-travnya-2019-r-555>.

24. Paliychuk T. V., Petrukha S. V., Alekseenko N. M. Financial Equalization in the Conditions of Reform of the Public Finance Management System. *Облік і фінанси*. 2020. Вип. 2. С. 81–92. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2\(88\)-81-92](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2(88)-81-92).

25. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання. Київ : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. 528 с.

26. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики. *Світ фінансів*. 2007. Вип. 1 (10). 2007. С. 19–34.

27. Музика-Стефанчук О. А. Мета бюджетної діяльності у контексті бюджетної політики держави. *Право і суспільство*. 2011. № 3. С. 141–146.

28. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : закон України від 17.03.2020 № 530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-IX>.

29. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : закон України від 17.03.2020 № 533-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20>.

30. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : закон України від 30.03.2020 № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.

31. Про внесення змін до Порядку надання державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва : постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2020 № 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283-2020-%D0%BF#Text>.

32. Підсумки тижня за результатами програми “Доступні кредити 5-7-9%”: 51 угода на суму 32,6 млн грн. *Урядовий портал*. 2020. 9 черв. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidsumki-tizhnya-za-rezultatami-programi-dostupni-krediti-5-7-9-51-ugoda-na-sumu-v-326-mln-grn>.

33. Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2020 рік” : закон України від 13.04.2020 № 553-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-IX>.

34. Парламент врахував пропозиції АМУ щодо змін до Держбюджету-2020 / Асоціація міст України. 2020. 13 квіт. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/parlament-vrahuvav-propozyciyi-amu-shchodo-zmin-do-derzhbyudzhetu-2020>.

35. Мінфін забезпечує прозорість та ефективність використання коштів Фонду для боротьби з COVID-19. *Урядовий портал*. 2020. 18 черв. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_zabezpechuie_prozorst_ta_efektivnist_vikoristannia_koshtiv_fondu_dlia_borotbi_z_covid-19-2210.

36. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : закон України від 13.05.2020 № 591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20#Text>.

37. Уряд представив Програму стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19. *Урядовий портал*. 2020. 27 трав. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-predstaviv-programu-stimulyuvannya-ekonomiki-dlya-podolannya-naslidkiv-covid-19>.

38. Громади протидіють пандемії COVID-19 / Асоціація міст України. 2020. 24 берез. URL: <http://auc.org.ua/novyna/gromady-protidyut-pandemiyi-covid-19-dobirka-3>.

39. Третина малих підприємців втратили більше 50 % доходів / Європейська Бізнес Асоціація. 27 трав. URL: <https://eba.com.ua/tretyna-malyh-pidpryyemstiv-vtratyli-bilshe-50-dohodiv/>.

References

1. World Health Organization. (2019). *Coronavirus disease (COVID-19) pandemic*. Retrieved from <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.

2. Ministry of Health of Ukraine. (2020, March 3). *A case of COVID-19 has been registered in Ukraine*. Retrieved from <https://moz.gov.ua/article/news/v-ukraini-zareestrovaniy-vipadok-zahvorjuvannja-na-covid-19-%e2%80%93moz> [in Ukrainian].

3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). *On prevention of the spread on the territory of Ukraine of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2* (Decree No. 211, March 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF> [in Ukrainian].

4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). *On amendments to some acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine* (Decree No. 291, April 22). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291-2020-%D0%BF#n9> [in Ukrainian].

5. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). *About establishment of quarantine for the purpose of prevention of distribution on the territory of Ukraine of an acute respiratory disease COVID-19 caused by a coronavirus of SARS-CoV-2* (Decree No. 392, May 20). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-%D0%BF#n192> [in Ukrainian].

6. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). *On amendments to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 22, 2020 No. 641* (Decree No. 956, October 13). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2020-%D0%BF#n10>.
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). *On amendments to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 22, 2020 No. 641* (Decree No. 1100, November 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2020-%D0%BF#n11>.
8. Andrushchenko, V. (2019). The imperative of fiscal solidarity. *Economic Bulletin. Series: Finance, accounting, taxation*, 3, 13–19. DOI: 10.33244/2617-5932.3.2019.13-19 [in Ukrainian].
9. Gasanov, S. (2017). Uncertainty in economics and the economy of uncertainty. *Finance of Ukraine*, 12, 23–34. DOI: 10.33763/finukr2017.12.023 [in Ukrainian].
10. Demydenko, L., & Nakonechna, Ju. (2015). Fiscal decentralization: German experience and Ukrainian realities. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, 2 (167), 49–55. DOI: 10.17721/1728-2667.2015/167-2/8 [in Ukrainian].
11. Iefymenko, T. (2017). Fiscal space and stabilization of public finance. *Finance of Ukraine*, 9, 7–28. DOI: 10.33763/finukr2017.09.007 [in Ukrainian].
12. Zatonatska, T., Kuzkin, Ye., & Stavyskyi, A. (2015). Prospects and preconditions of fiscal decentralization in Ukraine at the present stage. *RFI Scientific Papers*, 1, 74–86 [in Ukrainian].
13. Kudrjashov, V., & Podderjogin, A. (2019). Experience of application of fiscal rules in Poland. *Finance of Ukraine*, 6, 55–69. DOI: 10.33763/finukr2019.06.055 [in Ukrainian].
14. Kuzkin, Ye. (2018). The Methodical Aspects of Implementation of the Program-Target Approach in Formation of Local Budgets in Conditions of Decentralization of the State Finances. *Business Inform*, 6, 290–296. Retrieved from https://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2018&abstract=2018_06_0&stqa=39&lang=ua [in Ukrainian].
15. Lunina, I. (2019). Conceptual basics of public finance sustainability. *Finance of Ukraine*, 11, 97–109. DOI: 10.33763/finukr2019.11.097 [in Ukrainian].
16. Slobozhan, O. V., & Paliychuk, T. V. (2020). Public finance management and problems of fiscal decentralization. *Public finance management and problems of national economic security*, 357–360. Irpin: SFS University of Ukraine [in Ukrainian].
17. Blancart, S. (2000). *Public finance in a democracy: an introduction to financial science*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
18. Oates, W. E. (1972). *Fiscal Federalism*. New York: Harcourt, Brace, Jovanovich.
19. Masgrave, R. A. (1959). *The Theory of Public Finance*. New York: McGraw-Hill Book Company.
20. IMF. (2020, April). *The Great Lockdown. World Economic Outlook*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>.
21. Fitch Ratings. (2020, April 2). *Deep Global Recession in 2020 as Coronavirus Crisis Escalates*. Retrieved from <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/deep-global-recession-in-2020-as-coronavirus-crisis-escalates-02-04-2020>.
22. Government portal. (2020, April 17). *The budget process in 2020 will be carried out taking into account the impact of the COVID-19 pandemic*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-byudzhetnij-proces-u-2020-roci-bude-zdijsnyuvatis-z-urahuвання-vplyvu-pandemiyi-covid-19> [in Ukrainian].

23. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2019). *On amendments to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 15, 2019 No. 555* (Decree No. 253, March 29). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabin-m2903020etu-ministriv-ukrayini-vid-15-travnnya-2019-r-555> [in Ukrainian].
24. Paliychuk, T. V., Petrukha, S. V., & Alekseenko, N. M. (2020). Financial Equalization in the Conditions of Reform of the Public Finance Management System. *Accounting and Finance (A&F)*, 2, 81–92. DOI: 10.33146/2307-9878-2020-2(88)-81-92.
25. Zapatrina, I. V. (2007). *Budgetary mechanism of economic growth*. Kyiv: Institute of Socio-Economic Strategies [in Ukrainian].
26. Demyanyshyn, V. (2007). Theoretical principles of budget policy. *World of Finance*, 1 (10), 19–34 [in Ukrainian].
27. Muzyka-Stefanchuk, O. A. (2011). The purpose of budgetary activity in the context of budgetary policy of the state. *Law and Society*, 3, 141–146 [in Ukrainian].
28. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Aimed at Preventing the Occurrence and Spread of Coronavirus Disease (COVID-19)* (Act No. 530-IX, March 17). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-IX> [in Ukrainian].
29. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine Concerning Support to Taxpayers for the Period of Implementing Measures Aimed at Preventing the Occurrence and Spread of Coronavirus Disease (COVID-19)* (Act No. 533-IX, March 17). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20> [in Ukrainian].
30. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Aimed at Providing Additional Social and Economic Guarantees in Connection with the Spread of Coronavirus (COVID-19)* (Act No. 540-IX, March 30). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> [in Ukrainian].
31. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). *On amendments to the Procedure for providing state support to micro and small businesses* (Decree No. 283, April 15). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
32. Government portal. (2020, June 9). *Results of the week according to the results of the program "Affordable loans 5-7-9%": 51 agreements worth UAH 32.6 million*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/pidsumki-tizhnya-za-rezultatami-programi-dostupni-krediti-5-7-9-51-ugoda-na-sumu-v-326-mln-grn> [in Ukrainian].
33. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On Amendments to the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2020"* (Act No. 553-IX, April 13). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-IX> [in Ukrainian].
34. Association of Ukrainian Cities. (2020, April 13). *Parliament takes into account AUC proposals on changes to the State Budget 2020*. Retrieved from <https://www.auc.org.ua/novyna/parlament-vrahuvav-propozyciyi-amu-shchodo-zmin-do-derzhbyudzhetu-2020> [in Ukrainian].
35. Government portal. (2020, June 18). *The Ministry of Finance ensures transparency and efficiency in the use of the Fund's resources to combat COVID-19*. Retrieved from https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_zabezpechuie_prozorist_ta_efektivnist_vikoristannia_koshtiv_fondu_dlja_borotbi_z_covid-19-2210 [in Ukrainian].
36. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine Concerning Additional Support to Taxpayers for the Period of*

Implementing Measures Aimed at Preventing the Occurrence and Spread of Coronavirus Disease (COVID-19) (Act No. 591-IX, May 13). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20#Text> [in Ukrainian].

37. Government portal. (2020, May 27). *The government has introduced the Economic Incentive Program to overcome the effects of COVID-19*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-predstaviv-programu-stimulyuvannya-ekonomiki-dlya-podolannya-naslidkiv-covid-19> [in Ukrainian].

38. Association of Ukrainian Cities. (2020, March 24). *Communities oppose the COVID-19 pandemic*. Retrieved from <http://auc.org.ua/novyna/gromady-protydyut-pandemiyi-covid-19-dobirka-3> [in Ukrainian].

39. European Business Association. (2020, May 27). *One third of small entrepreneurs lost more than 50% of income*. Retrieved from <https://eba.com.ua/tretyna-malyh-pidpryyemstiv-vtratyly-bilshe-50-dohodiv/> [in Ukrainian].